

- Nuvažiuok, pasiimk jį! – šaukia senis.
- Jos sūnus! – irgi rikтели jam Paša. – Tegu pati ir atsiima.
- Jis tavo sūnėnas, – neatlyžta senis.
- Ir ką?
- Jis mano anūkas.

Ir visa tai – neišjungiant televizoriaus. Televizoriaus jis neišjungia net naktimis. Jų šeimai tai tarytum amžinoji ugnis, šviečianti ne gyvųjų džiaugsmui, bet veikiau mirusiesiems atminti. Senis žiūri orų prognozę, tarsi ten turėtų būti paminėtas jo vardas. Jai pasibaigus, dar kurį laiką lieka sėdėti, lyg neįstengdamas patikėti tuo, ką išgirdo. Paša nežiūri televizoriaus, ypač šiomet, kai žinios tiesiog baugina. Sėdi savo kambaryje prie stalo, apsikrovęs vadovėliais, paskui staiga neiškentęs pasikelia nuo sofas, išeina laukan. Senis atsigrįžta jį išgirdęs, sofas spyruoklės sutraška lyg sausos šakelės skautų lauže. Baldai namuose seni, bet patvarūs: veikiausiai jie gyvens ilgiau nei dabartiniai šeimnininkai. Sesuo siūlė pervilkti bent jau kėdes, bet Paša tik numodavo ranka. Ką čia pervilksi, ginčijosi Paša, tai lyg septyniasdešimties daryti prisitraukimus: aišku, kad galima, bet verčiau išgerti vaistų nuo skausmo. Sesuo pastaruoju metu beveik nepasirodydavo, tad ir apie reikalą pervilkti baldus daugiau niekas nekalbėjo.

Pašai tas namas patiko, jis čia praleido visą savo gyvenimą ir ketino gyventi toliau. Jį pastatė vokiečiai karo belaisviai iškart po karo. Tai buvo gana erdvus dviejų šeimų būstas. Antra gatvė nuo geležinkelio stoties, tankiai užstatytas privačių namų kvartalas, kuriame gyveno daugiausia stoties darbuotojai. Visa gyvenvietė buvo statoma aplink stotį: ji teikė ir darbą, ir viltį, tarsi pajudusi nuo lokomotyvų dūmų širdis, varinėjanti aplinkinių griovų ir apsauginių miško juostų kraują. Net dabar, kai depas stovėjo tuščias lyg baseinas išleistu vandeniui, o dirbtuvėse gyveno nebent kregždės ir benamiai, gyvastis vis tiek laikėsi įsikibusi į geležinkelį. Tiesiog dabar nebuvo darbo. Kažkodėl būtent darbininkų gyvenvietėse darbas pradingsta pirmiausia. Dirbtuvės uždarytos, ir visi išsivaikščiojo savo reikalais, išsislapstė po ankštus kiemus su išdžiūvusiais per kaitrią vasarą šuliniais ir rūšiais, kurių atsargos išsibaigė dar prieš Kalėdas.

Tačiau Pašai nuodėmė būtų skūstis: šiaip ar taip, jis – biudžetininkas. Taip, taip, galvoja Paša, išeidamas į gatvę ir uždarydamas paskui save lignoninės antklodėmis apkaltas duris, šioks toks biudžetas, šioks toks biudžetininkas. Rožinių ir melsvų atspalvių sniegas kieme atspindi besileidžiančią saulę ir vakaro dangų, juoduodamas giliomis poromis. Šiurkštus prisiliesti, jis dvelkia vandeniui lyg kovą, užklojęs klampų juodžemį, ir nebereikia jokių prognozių: žiema bus ilga, visi spės apsiprasti su ja, pailsti nuo jos ir vėl įprasti. O kai įpras, tada ir prasidės kas nors kita. Kol kas pasaulis – lyg sniego grumstas šiltuose delnuose: jis tirpsta, varva, nors kuo toliau, tuo labiau styra delnai, vis mažiau juose šilto reflekso, vis daugiau ledo stingulio. Vanduo, nors ir tirpstantis, vis dar pražūtingas, saulė klimpsta painioje vandens veidrodžių ir

atspindžių sistemoje ir nespėja nieko sušildyti: vos atėjus popietei, drėgnoje erdvėje virš stoties aidint traukinių ūksmams, už jų jau įsiviešpatauja sutemos, todėl bemat pranyksta atodrėkio jausmas, klastingas šilumos pojūtis.

Paša eina aplink namą pažliugusiu takeliu, braudamasis tarp medžių. Visą gyvenimą jie dalijosi tą namą su kažkokiu geležinkelio darbuotoju. Pusė namo priklausė jam, pusė – darniai Pašos šeimai: tėčiui, mamai, Pašai, seseriai. Prieš penkiolika metų, kai visi dar gyveno kartu, geležinkelio darbuotojas pakūrė savąją pusę. Spėta ją užgesinti, tačiau geležinkelio darbuotojas nepanoro atstatyti būsto: jis nužingsniavo į stotį, įlipo į Rytų kryptimi išvykstantį traukinį ir visiems laikams pradingo iš jų gyvenimo. Sudegusią namo pusę jie tiesiog nugriovė, nutinkavo sieną ir gyveno toliau. Iš lauko namas priminė parduotuvės lentynoje gulintį puskepalį. Senis visada taip ir pirkdavo – po puskepalį, kad nesumokėtų per daug be reikalo. Ir kad be reikalo nedžiūtų. Gyvenimas stoties gyvenvietėje išmokė.

Juodi medžiai ant sniego, smailios šakos po raustančiu dangumi – už tvoros prasideda gatvė, balti kaimynų nameliai, šen bei ten geltoni elektros žiburių apelsinai, sodai, tvoros, kaminai ir iš jų kylantys dūmai, tarsi pavargę vyrai šnekučiuotųsi, stovėdami sausio šaltyje ir pūsdami iš plaučių šiltą kvapą. Gatvės tuščios, niekur nė gyvos dvasios, tik stotyje kartkartėmis kas nors sukabiną vagonus, metalas žvanga į metalą, tarytum kas nors stumdytų geležinius baldus. Ir dar iš pietų, nuo miesto pusės, visą dieną nuo ryto ataidi duslūs pavieniai sproginiai – tai dažniau, tai pabiria. Aidas sklaidosi aukštai ore, akustika žiemą apgaulinga; sunku suprasti, iš kur kas atskriejo ir kur nukrito. Grynas oras, drėgnos medienos kvapas, įtampos kupina tylą.

Taip tylu būna tik tada, kai visi nuščiūva ir suklūsta. Paša suskaičiuoja iki šimto ir apsigrėžia eiti atgal. Dešimt. Vakar vakare buvo šeši. Per tą patį laiką. Įdomu, ką sakys per žinias?

Senį sutinka virtuvėje. Stovi palinkęs prie stalo, kraunasi seną sportinį krepšį.

– Toli? – klausia Paša.

Tačiau kam dar klausti, juk aišku, kad išsiruošė pasiimti mažiau. Priklašama švysteli į krepšį laikraštį (kaip galima iš naujo skaityti jau perskaitytus laikraščius? Juk tai lyg vėl vartyti išspręstus kryžiažodžius), akinius (Paša nuolat barasi su juo dėl tų akinių – stori stiklai iškreipia vaizdą, verčiau nešiotum tamsintus, siūlo jis seniui, vis tiek nieko nesimato), pensininko pažymėjimą (jei pasiseks – nuvažiuos veltui), nudilusį lyg jūros akmenys mobilųjį, išskalbtą nosinę. Senis pats skalbia ir lygina savo nosines, neužkrauna dukrai, nes nenori. Kartą per mėnesį stovi prie lyginimo lentos ir stropiai stumdo lygintuvą per papilkusias nuo laiko nosines, tarsi džiovintų nuvertėjusius banknotus. Paša nuolat atneša jam popierinių servetėlių, bet senis vis dar šnypščiasi į savo nosines; senas įprotis, dar iš tų laikų, kai dirbo stoties raštinėje ir kai popierinės servetėlės tiesiog neegzistavo. Ne vien popierinės. Naudotis mobiliuoju senis beveik nemoka, bet nuolat jį nešiojasi – sudaužytas korpusas, nutrintas žalias mygtukas. Sąskaitą jam papildė Paša, pats taip ir neišmoko. Dabar kruopščiai viską kraunasi, knisasi po krepšį, tyli išideidęs: su juo vis sunkiau, apie nieką nepasikalbėsi, įžeidus lyg vaikas. Paša prieina prie viryklės, nugeria tiesiai iš arbatinuko. Šuliniai per vasarą išdžiūvo, gerti iš čiaupo baisu: kas žino, kas dabar tyvuliuoja tuose vamzdynuose. Todėl vanduo virinamas, o vandens telkinių vengiama. Senis neatsiliepia, naršo po kišenes.

– Gerai, – sako Paša, – nuvažiuosiu, pasiimsiu.

Tačiau senis taip paprastai neatlyžta. Jis išsitraukia laikraštį, sulanksto, ištiesina, vėl sulanksto keturgubą, sukiša atgal į krepšį. Išdziūvę, pageltę pirštai nervingai glosto laikraščio popierių, į Pašą jis beveik nežiūri, susikūprinęs prie stalo ir mėgindamas nežinia ką įrodyti, kariaudamas su visu pasauliu.

– Ar girdėjai? – vėl prabyla Paša. – Nuvažiuosiu ten, pasiimsiu.

– Nereikia, – atburba senis.

– Juk sakau: pasiimsiu, – irzlškai pakartoja Paša.

Senis prikišamai išsitraukia savo laikraštį ir išeina. Smarkiai atplėšia svetainės duris – blankus televizoriaus šviesos ruožas prasisverbia į tamsų koridorių. Paskui jis stipriai užtrenkia duris, tarsi mėgintų užsitrenkti iš vidaus tuščiam šaldytuve.

pirmoji diena

Sausio rytas ilgas ir sustingęs, tarsi eilė vaistinėje. Ryto šaltis virtuvėje, grifelinė prieblanda už lango. Paša prieina prie viryklės ir iškart suuodžia salsvą dujų kvapą. Pašai jis visada siejasi su žvaliu kėlimusi rytais. Kasryt ruošiantis į darbą, sumetus į portfelį mokinių sąsiuvinius ir vadovėlius, išėiti į virtuvę, kvėpuoti salsvomis dujomis, gurkšnoti stiprią arbatą, užkandant juoda duona, įtikinėti save, kad gyvenimas nusisėkė, o įtikinus – skubintis į darbą. Tas kvapas lydi jį visą gyvenimą, jam net nesinori valgyti, kai tenka pabusti ne namie, iš pat ryto trūksta savos viryklės, dvelkiančios apsvilusiais degikliais. Paša pažvelgia pro langą, dairosi po juodą sniegą ir juodą dangų, atsisėda prie stalo, papurto galvą, mėgindamas atsitokėti. Šešios ryto, sausis, pirmadienis, dar viena diena be darbo.

Pasiima nuo palangės sąsiuvinius, pavarto, vėl padeda atgal, pasikelia, pereina per koridorių, įkiša galvą į kambarį. Senis miega krėslė, iš ekrano kažkas visas apsipylęs kraujais mėgina jį prisišaukti, bet veltui: senis dar naktį išjungė garsą, jo dabar nepasieksi, rėk nerėkęs. Paša akimirką sustojęs žiūri į kraują. Tas, kuris rėkia,

irgi nukreipia akis į Pašą ir šaukia jau jam: neišjunk, paklausk, tai svarbu, tau irgi tai galioja. Tačiau Paša paskubomis susiranda pultelį, mygia tarsi pastos tūtelę didelį raudoną mygtuką, numeta pultelį ant stalo ir išeidamas laukan atsargiai, kad nepažadintų senio, uždaro paskui save duris. Tačiau durys vis tiek grėsmingai girgžteli ryto sutemose, senis kambaryje iškart pabunda, susiranda pultelį ir tylomis įsijungia televizorių, kuriame vyksta kažkas siaubinga, kas galioja visiems. O Paša jau bėgte artėja prie stoties.

+

Kažkas ne taip, pamano jis, kažkas čia ne taip. Nė gyvos dvasios, nė balselio. Net lokomotyvų negirdėti. Net prekybos nėra. Tamsmėlynis sniegas tirpsta ir varva, oro temperatūra šiek tiek virš nulio, bet dangus debesuotas, drėgmė tvyro ore, kartkartėmis virsdama vos juntama dulksna, tolėliau virš bėgių kabo rūkas, ir per jį nesigirdi nei balsų, nei žingsnių. Dar anksti, neramiai svirsto Paša, tiesiog dar anksti. Pietuose, ten, kur prasideda miestas, irgi vyrauja įtartina tylą: nei sprogių, nei draskomo oro. Iš už kampo išnyra autobusas. Paša lengviau atsidūsta: transportas veikia, viskas gerai. Tiesiog dar anksti.

Jis pasisveikina su vairuotoju, šis baugščiai įtraukia galvą į odinės striukės apykaklę. Paša praeina per tuščią saloną, atsisėda kairėje prie lango. Paskui neapsikentęs persėda į dešinę. Vairuotojas neramiai stebi visa tai veidrodyje, tarsi baimintųsi pražiopsoti ką nors svarbaus. Kai Paša sugauna jo žvilgsnį, vairuotojas nosisuka, užveda variklį ir trukteli pavarų dėžės svirtelę. Įžeidžiai girgžteli geležis, autobusas pajuda iš vietos, vairuotojas apsuka garbės ratą tuščiam rūke, stotis pasilieka už nugaros. Tokiais autobusais

vežiojami numirėliai, kažkodėl pagalvoja Paša. Specialūs autobusai su juoda juostele palei bortą. Įdomu, ar ten būna keleivių vietos? Ar našlei tenka sėdėti ant karsto? Ir kur aš nuvažiuosiu tokiu katafalku?

Autobusas pravažiuoja vieną tuščią gatvę, paskui kitą. Toliau turėtų būti gatvės turgus, kur pensininkės kasdien parduoda ką nors šaldyta. Autobusas pasuka, bet ten nei pensininkių, nei praeivių. Paša jau ima suprasti, kad išties kažkas ne taip, kažkas nutiko, bet apsimeta, jog viskas gerai. Juk nepulsi į paniką. Vairuotojas, stropiai nusukęs akis, gena katafalką per rūką ir vandenį. Gal reikėjo pasižiūrėti žinias ar ką, nervinasi Paša. O svarbiausia – tylą po visų tų dienų, kai dangus pietuose virš miesto priminė ugnyje įkaitintą armatūrą. Tylu ir tuščia, tarsi visi būtų sulipę į naktinį traukinį ir išsinešdinę. Liko tik Paša ir vairuotojas, bet ir jie pravažiuoja pro du smėlynuose stovinčius daugiabučius, pro autobazę ir išrieda iš gyvenvietės. Ilga tuopų alėja veda į plentą, tuopos išnyra iš rūko, tarsi vaikai iš už tėvo peties. Kažkur ten, viršuje, jau sukruoto saulė, kažkur ji tikriausiai jau patekėjo, nors ir nematyti, bet juntama. Daugiau nesijaučia nieko. Paša baugščiai dairosi po aplinkui tvyrančią drėgmę, mėgindamas suprasti, ką pražiopsojo, ką jam ketino paaiškinti tas kraujais apsipykęs bičas per televizorių. Vairuotojas, kruopščiai aplenkdamas kelio duobes, pasiekia plentą ir pasuka dešinėn. Autobusas pravažiuoja stotelę, sustoja kaip įprasta, čia visada kas nors įlipa. Tačiau, regis, ne šiandien. Vairuotojas veikiau iš įpročio pastovi dar kurį laiką, neuždarydamas durų, paskui atsisuka į Pašą, tarsi prašytu jo leidimo, durys užsidaro, autobusas pajuda iš vietos, pamažu įsibėgėja ir staiga įsibeda tiesiai į blokpostą.

– Tavo mamą, – tiek teištaria vairuotojas.

Blokposte pilna kariškių: jie stovi už betono bloką, po išsiplaiksčiusiomis valstybinėmis vėliavomis, ir tylėdami žiūri miesto link. Kiek kartų jis pravažiavo pro šią vietą per pastarąjį pusmetį, nuo tada, kai po trumpų žiaurių kautynių čionai sugrižo valstybės valdžia? Išvykstant į miestą ar grįžtant namo, kaskart tekdavo numanyti, kad bus tikrinami dokumentai, kitaip tariant, laukti nemalonumų. Tiesa, Pašą dažniausiai praleisdavo tylomis, nieko neklausinėdami: čionykštis, registracija tvarkinga, valstybė neturi jam pretenzijų. Paša apsiprato su abejingais žvilgsniais, su lygiais, mechaniškais jėgos struktūrų pareigūnų judesiais, juodomis panagėmis, su tuo, kad reikia paduoti pašą su registracijos spaudu ir laukti, kol tavo valstybė vėl įsitikins tavo klusnumu įstatymams. Kariai tylomis gražindavo dokumentus, Paša įsikišdavo pašą į kišenę, mėgindamas nesusidurti su niekieno žvilgsniu. Valstybinės vėliavas skalbė lietus, spalvos blanko ir tirpo pilkame rudens ore, tarsi sniegas šiltame vandenyje.

Paša žiūri pro langą ir mato, kaip pro juos pralekia visureigis, aptaisytas juoda geležimi. Iš visureigio iššoka trise su automatais. Nekreipdami dėmesio į reisinį katafalką, jie bėga į priešais susigrūdusią minią. Kariai stovi, šūkauja vienas kitam, plėšia vienas kitam iš rankų žiūronus, stebi plentą, įtempę išraudusias nuo dūmų ir nemigos, gilių raukšlių juosiamas akis. Tačiau plentas tuščias: toks tuščias, kad net baugu. Įprastai juo nuolat kas nors pravažiuoja. Nors miestas jau kurį laiką beveik visiškai apsup-tas, ir žiedas aplink jį nuolat veržiasi, vis tiek be paliovos kas nors braunasi tuo vieninteliu keliu į miestą ir iš jo. Daugiausia tai – kariškiai, vežantys į miestą šaudmenis, arba savanoriai, irgi gabenantys iš čia, iš šiaurės, iš taikios teritorijos į apsuptą miestą visokį niekalą, kaip šilti rūbai ar vaistai nuo peršalimo. Kam

reikalingi vaistai nuo peršalimo mieste, kuris apšaudomas sunkiosios artilerijos ir bet kurią akimirką gali būti atiduotas priešui? Tačiau tai niekam nekliudė: ištisos kolonos vis dar veržėsi iš žemyno pas apsuptuosius, kartais visai tikėtinai pakliūdamos į apšaudymą. Nors buvo aišku, kad miestas bus atiduotas, kad valstybės kariuomenei teks pasitraukti ir išsigabenti Pašos šalies vėliavas ir kad fronto linija, šiaip ar taip, pasislinks į šiaurę, stoties link, taigi ir mirtis priartės per kokius dešimtį kilometrų. Vis dėlto argi kam nors tai buvo svarbu? Civiliai irgi įsidrąsindavo veržtis miestan per sutrupėjusį asfaltą. Kariškiai mėgindavo juos atkalbėti, bet kariškiais čia niekas pernelyg nepasitikėjo, kiekvienas manė esąs protingiausias. Taip žmonės ir lįsdavo po minosvaidžiais, kad atsiimtų kokią nors pensijų fondo pažymą. Iš tiesų, renkantis tarp mirties ir biurokratijos, kartais verčiau pasirinkti mirtį. Kariškiai pykdavo, kartais uždarydavo punktą, bet, vos nutilus susišaudymams, prie bloko vėl išsirikiuodavo eilė. Tekdavo praleisti.

O štai dabar plente visai tuščia. Regis, tenai, mieste, išties vyksta kažkokie baisūs dalykai, užkertantys kelią net maršrutinių vairuotojams ir spekuliantams. Stovi minia nesiskutusių vyrų, įnirtusių nuo nemigos ir nevilties, tarp betono blokų ir spygliuotos vielos, ir visi rėkia vienas ant kito, lieja pyktį. Autobuso link iš minios išnyra liesas, aukštas karys, iš po didoko šalmo beprasmiškai dėbso akys, be išraiškos, išsiplėtusios, veikiausiai iš baimės, – jis mosteli ranka pirmyn, atseit, stot, nejudėt. Tiesa, jie ir taip nejudą – stovi sustingę, užgniaučę kvapą. Autobuse staiga atsiranda tiek daug vietos, oras pasidaro toks retas, kad, gaudyk jį negaudęs, vis tiek neprisikvėpuosi. Karys prieina prie autobuso ir skardžiai beldžia delnu per metalinį paviršių. Autobusas ataidi,

lyg nugrimzdęs povandeninis laivas, vairuotojas šiek tiek staigokai atidaro duris.

– Kur, bliat? – šaukia jam karys ir dvilinkas užlipa į saloną. Palenkus galvą, šalmas užslenka ant akių, ir Pašai jis pasirodo tarsi pažįstamas, bet iš kur, iš kur? – galvoja Paša. O karys tik dėbteli negeru žvilgsniu, prieina, pasitaiso šalną, nusišluosto ranka akis ir rėkia Pašai į veidą: – Dokumentus! Bliat, dokumentus!

Paša naršo po kišenės ir tų kišenių staiga pasidaro tiek daug, kad jis pasiklysta tarp jų ir nieko nerasdamas traukia visokias šiukšles: tai šlapias servetėlės, kuriomis rytais mokykloje valydavosi avalynę, tai atspausdintas pamokų temas, tai pašto pranešimus, kad reikia užėti pasiimti siuntinį. Taip, taip, galvoja Paša, baimingai žiūrėdamas kariui į veidą, juk reikia pasiimti siuntinį, siuntinį, siuntinį. Pamiršau, topteli jam, ir jo oda staiga pasidaro drėgna ir šalta, tarsi pats būtų nuvalytas šlapiomis servetėlėmis.

– Na? – rėkia pakibęs virš jo karys.

O svarbiausia: Paša visai nebesupranta, kuria kalba šis šneka. Žodžiai jam išsprūsta tokie staigūs ir kampuoti, kad nei intonacijos, nei akcento, tiesiog šūkčioja kažką, tarsi iškosėdamas slogą. Turėtų kalbėti valstybine, puola į paniką Paša, valstybine, prieš mėnesį čia stovėjo dalinys iš Žytomyro ar panašiai, jie dar juokdavosi iš to, kaip jis laksto nuo vienos kalbos prie kitos. Jie ar ne jie? – karštligiškai dvejoja Paša, žiūrėdamas į nirtulingas akis, kuriose atsispindi visas jo išgąstis.

– Pamiršau, – atsako Paša.

– Ką? – negali patikėti karys.

Vairuotojas pašoka ant kojų nežinodamas, ką daryti: ar sprukti, ar stovėti kur stovėjęs. Paša irgi nežino, ką daryti, ir galvoja: na, kaipgi šitaip, kaipgi šitaip?